

การใช้ประโยชน์ข้อมูล
ในการวางแผนงานติดตามและประเมินผล
กรณีสำรวจศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม
พื้นที่รอบอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

โดย
นางกรภัทร์ อธิรัตนปัญญา
เศรษฐกร 6

เลขที่ ร.530
สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้
2540

บทที่ 1

บทนำ

ความทั่วไป

การประเมินคุณค่าทรัพยากรในพื้นที่อนุรักษ์ พบว่ามีความสำคัญมาก มีตัวแปรที่ควรศึกษามากมาย เพื่อจะได้ทราบว่า ประโยชน์ของป่าทั้งทางตรงและทางอ้อมในแต่ละแห่งมีมากน้อยเพียงไร ข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ คือ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชากรที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่อนุรักษ์แต่ละแห่ง ซึ่งมีผลกระทบที่สำคัญต่อพื้นที่อนุรักษ์ ที่ผ่านมามีผลกระทบเหล่านี้เป็นไปในทางลบ เช่น การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม ฯลฯ ดังนั้นข้อมูลจากรายงูรผู้ที่พึ่งพิงทรัพยากรมีมากน้อยเพียงใด การศึกษาข้อมูลดังกล่าวมีประโยชน์ในแง่การอนุรักษ์เพื่อออกมาตรการฐานความเป็นอยู่ของราษฎรให้ดีขึ้น ลดการพึ่งพิงทรัพยากรจากพื้นที่อนุรักษ์ ส่งเสริมรายได้ในลักษณะที่ถูกกฎหมาย ฯลฯ

เนื่องจากอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นอุทยานที่มีความสำคัญมากแห่งหนึ่ง ความเป็นแหล่งทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ทั้งแหล่งน้ำ พืช และสัตว์ และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในความนิยมของประชาชนทั่วไปอีกด้วย

กรมป่าไม้ โดยกองอุทยานแห่งชาติและคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ร่วมกันจัดทำแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ขึ้น เพื่อเป็นแบบฉบับในการจัดทำแผนทั้งหมด และได้รับอนุมัติใช้เมื่อ 8 กรกฎาคม 2529 เป็นแผนช่วง ปี พ.ศ. 2530 - 2534 โดยมีวัตถุประสงค์ทำแผนเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการจัดการพื้นที่คุ้มครองให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงแก่สังคมส่วนรวม มุ่งเน้นการจัดการ 3 ส่วน คือ

1. ลักษณะและคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานฯ ต่อสังคม
2. หารูปแบบและปัญหาการจัดการทั้งในอดีตและปัจจุบันของอุทยานฯ
3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามแผนดังกล่าว

ที่สำคัญได้แก่ การบริหารงาน การป้องกันและปราบปราม นันทนาการและการสื่อความหมาย การจัดการสัตว์ป่า การวิจัยและการตรวจสอบติดตามผล และการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานฯ

สำหรับการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานฯ เน้นเป้าหมายในการอนุรักษ์ควบคู่กันไปด้วยการพัฒนาทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน ให้ราษฎรได้รับการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่นที่ได้รับได้เพิ่มขึ้น มาตรฐานความเป็นอยู่ทั่วไปดีขึ้น เพื่อที่ราษฎรจะได้พึ่งพาทรัพยากรของอุทยานฯ น้อยลง และละเว้นการกระทำผิดพระราชบัญญัติอุทยานฯ เหล่านี้เป็นต้น

คำนำ

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการวางนโยบาย (policy) และแผน (plan) ที่สมบูรณ์ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ แม้ว่าบางหน่วยงานจะมีบุคลากรหรือนักวิชาการที่มีประสิทธิภาพเพียงไรก็ตาม หากขาดข้อมูลที่เชื่อถือได้จะดำเนินการให้มีประสิทธิผลได้ โดยเฉพาะในปัจจุบันเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ทั่วโลก เศรษฐกิจที่พัฒนาแล้วมักจะให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาโดยให้เงินอุดหนุนเพื่อพิจารณาคำเนินโครงการต่างๆ ในการที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นเน้นให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จะเอื้อประโยชน์ทั้งในภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรมควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยตรงก็ไม่ให้มีการบุกรุกทำลายป่า เนื่องจากจะมีผลกระทบต่อภาวะสิ่งแวดล้อมโลกโดยรวม ดังนั้น ปัจจุบันนี้ทุกๆ ประเทศจำเป็นต้องใช้นโยบาย การพึ่งพาตนเองเป็นหลัก การดำเนินการใดๆ ก็ต้องวางแผนให้มีประสิทธิภาพทุกขั้นตอน ทุกอย่างอยู่บนพื้นฐานของความประหยัด เพื่อจะได้นำพาประเทศชาติให้พ้นวิกฤตเศรษฐกิจไปได้

ประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน นักวิชาการสาขาต่างๆ พยายามศึกษาวิจัย วางรากฐานทางวิชาการเพื่อใช้เป็นแนวทางหรือเป็นคลังข้อมูลในการนำไปใช้พัฒนาประเทศ โดยเฉพาะเพื่อการพัฒนาชนบทในด้านต่างๆ ให้มีความใกล้เคียงสังคมเมืองเป็นการสอดคล้องในการแก้ปัญหาคุณภาพชีวิต ยกระดับรายได้และกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคของรัฐบาลทุกๆ สมัย โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อ 22 กันยายน 2530 และ 21 กันยายน 2536 ตามลำดับในการสร้างระบบข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท เห็นชอบให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบททั้งในส่วนกลางและภูมิภาคนำข้อมูล กชช. 2ค. และข้อมูล จปฐ. ไปใช้ในการวางแผนการกำหนดนโยบาย แนวทางปฏิบัติ รวมทั้งการอนุมัติโครงการและติดตามผลการดำเนินงานด้วย (รายละเอียดตามหนังสือแนบ)

ในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยกรมป่าไม้ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินโครงการต่างๆ เกี่ยวเนื่องกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับประชาชนอยู่แล้ว เนื่องจากในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่ประชาชนในชนบทอาศัยและพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้มากพื้นที่อนุรักษ์โดยทั่วไปมักมีอาณาบริเวณกว้างใหญ่ยากต่อการดูแลได้ทั่วถึง พบว่าโดยรอบพื้นที่ถูกห้อมล้อมโดยชุมชน หมู่บ้านต่างๆ ดังนั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในแง่เศรษฐกิจและสังคม และการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยรอบพื้นที่เหล่านั้น จึงมีความสำคัญมาก และทุกๆ พื้นที่สมควรดำเนินการ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน และเพื่อเป็นการประหยัดเวลาดำเนินการ ประหยัดงบประมาณ การนำข้อมูล กชช. 2ค. และ จปฐ. มาใช้ประกอบในการสำรวจวิเคราะห์ การจัดทำแผนการติดตามประเมินผล ในระยะต่อไป ก็เป็นการบริหารข้อมูลที่ดีทางหนึ่ง

สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงได้เลือกพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากมีความเหมาะสม เพราะเป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่สำคัญประกอบด้วยมีข้อจำกัดด้านเวลา และงบประมาณ จึงได้ทดลองศึกษาเป็นการนำร่อง เพื่อจะได้ศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

ดังนั้น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม จึงควรมีการเก็บรวบรวมไว้อย่างสม่ำเสมอ เช่น ทุกๆ 2 ปี เป็นต้น เพื่อจะได้ทราบการเปลี่ยนแปลงของชุมชน เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนและนโยบายต่างๆ ซึ่งหลังจากการใช้แผนดังกล่าวแล้ว ก็ยังไม่ได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้านนี้เลย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ทั้ง 4 จังหวัด คือ สระบุรี นครนายก นครราชสีมาและปราจีนบุรี ในส่วนของโครงสร้างพื้นฐาน, ผลผลิตและรายได้และการมีงานทำ, การสาธารณสุขและการอนามัย, แหล่งน้ำ, ความรู้การศึกษาและวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ว่าหมู่บ้านมีระดับการพัฒนาที่ดีหรือไม่
2. เพื่อให้ทราบถึงสถานะการพึ่งพาและการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า จากพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่โดยรอบอุทยานฯ และเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่
3. เพื่อให้ทราบถึงสถานะการรับรู้และความร่วมมือของราษฎรในการอนุรักษ์และร่วมสร้างทรัพยากรธรรมชาติรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เพื่อให้เกิดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ต่อทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

วิธีการดำเนินการศึกษา

1. รวบรวมข้อมูลเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านขอบเขตพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ โดยการตรวจสอบแผนที่ฉบับล่าสุด จากส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ และแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกา แผนที่ป่าสงวนแห่งชาติ จากสำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนและที่ตั้งของหมู่บ้านซึ่งอยู่โดยรอบอุทยานฯ
2. ทำการสำรวจเบื้องต้นข้อมูลพื้นฐานต่างๆ โดยการประสานงานกับจังหวัดโดยรอบอุทยานฯ และเข้าตรวจสอบข้อมูลระดับอำเภอ, ตำบล เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการปกครอง, กรมพัฒนาชุมชน และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในระดับท้องถิ่น
3. ทำการวางแผน จัดทำแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ และทำการทดสอบเพื่อนำไปเป็นเครื่องมือทำการสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยแบ่งการสำรวจตามความเหมาะสมของพื้นที่อุทยานฯ คือ รอบทิศทาง ทั้ง 4 ทิศ และแบ่งหมู่บ้านตามขนาด ใหญ่ กลาง เล็ก เก็บข้อมูลรวมของหมู่บ้านเป้าหมาย โดยสอบถามจากผู้นำชุมชน และข้อมูลระดับครัวเรือน จะทำการสุ่มสำรวจ 10 เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้าน
4. ทำการรวบรวม และประมวลผลข้อมูล วิเคราะห์ เพื่อจัดทำเป็นรายงานสรุปผลการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจทั้งหมด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบข้อมูลต่างๆ ไปของราษฎรในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่โดยรอบอุทยานฯ ว่ามีสภาพเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างไร มีสถานะการพึ่งพาและได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากน้อยแค่ไหน
2. ทำให้ทราบข้อคิดเห็น ความต้องการ ทักษะ และความร่วมมือ ในด้านการสร้างและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนการจัดการให้สอดคล้อง เป็นไปในแนวสร้างเสริมที่ดีต่อกันได้ในลักษณะการพัฒนาชุมชนเพื่อเป้าหมายในการอนุรักษ์ กล่าวคือ ให้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน โดยมีรายได้เพิ่มขึ้น มาตรฐานความเป็นอยู่ทั่วไปดีขึ้น ราษฎรก็จะพึ่งพาทรัพยากรของอุทยานแห่งชาติฯ น้อยลง
3. เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติต่อไป